

ความมีอยู่และธรรมชาติของจิต

ในบทนี้จะพิจารณาถึง เหตุผลที่แสดง ความมีอยู่ของจิต และธรรมชาติของจิต ดังนั้น ในส่วนแรกของบทจะพิจารณาปัญหา ว่าจิตมีอยู่อย่างแน่นอนได้อย่างไร และเป็นความแน่นอนแบบ ไหน และในส่วนหลังจะพิจารณาว่าจิตมีธรรมชาติอย่างไร มีลักษณะเป็น วัตถุหรือ วัตถุ ในที่สุด จะได้ว่าจิตมีลักษณะ วัตถุคือไม่กินที่ แล้วจะพิจารณาถึง สาระตถะ (Essence) ของจิตว่า เป็น อย่างไร

เดส์การ์ตส์นอกจากจะเป็นนักปรัชญา ท่านยัง เป็นนักคณิตศาสตร์ที่มีอัจฉริยภาพสูงมาก ท่านเป็นผู้คิดค้นวิชา เรขาคณิตวิเคราะห์ (Analytic Geometry) เดส์การ์ตส์ต้องการหา ข้อความใดข้อความหนึ่งที่เป็นข้อความที่ชัดเจนแจ่มแจ้ง สงสัยไม่ได้ คล้ายกับสัจพจน์ (Axiom) ทางคณิตศาสตร์ เพื่อจะพิสูจน์ข้อความอื่นจากข้อความที่เห็นจริงแล้วอย่างแน่นอนและสงสัยไม่ได้ และในที่สุดเดส์การ์ตส์ก็เห็นว่า ข้อความที่เป็นความจริง ความแน่นอน และสงสัยไม่ได้ ก็คือ ข้อความที่ว่า "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่"

ดังนั้น เมื่อปฏิเสธทุกสิ่งที่สงสัยได้ หรือแม้แต่แล้สร้างทำเป็นว่าสิ่งนั้นอาจเท็จ เป็นการ ง่ายที่จะให้เราลุ่มมุดคิดว่าไม่มีพระเจ้า ไม่มีสวรรค์ ไม่มีกาย ไม่มีจิต แต่ก็ยังคงแตกต่างจากที่ จะกล่าววว่า ฉันผู้คิดสิ่งเหล่านั้น จะไม่เป็นอะไรเลยเพราะจะขัดแย้งในตัวเองที่จะลุ่มมุดว่า สิ่งที่เกิดไม่มีอยู่ใน เวลาที่คิด ดังนั้นความรู้ที่ว่า "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นความรู้ที่ แน่นอนที่สุด เป็นอันดับแรกในการทำปรัชญา (HRI : 221)*

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 71.

จากข้อความข้างต้น เดส์การ์ตส์ ได้ยืนยันว่า เขามีความแน่ใจถึงข้อความนี้ว่า จำเป็นต้องจริง การใช้เหตุผลหรือการเถียงว่า ข้อความนี้เป็นจริงอย่างแน่นอน เรียกว่า "คอสโต อาร์ กิวเมนที" (Cogito Argument) จะได้กล่าวถึงที่มาของ คอสโต (Cogito) ในส่วนหลังของบทนี้

เดส์การ์ตส์ต้องการให้อธิบายข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" หรือในภาษาอังกฤษ "I think therefor I am" ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า "Cogito ergo sum" เป็นข้อความที่สงสัยไม่ได้ เพื่อใช้เป็นจุดยืนหรือเป็นแกนกลางในปรัชญาของเขา เพื่อเป็นมาตรฐานของความจริง และความแน่นอนเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น เหมือนที่อาร์คีมีดีส (Archimedes) (HRI: 149)* ต้องการหาจุดที่คงที่เพื่อเป็นจุดหมุน (Fulcrum) สำหรับวางคาน เพื่อจะจัดโลกให้หลุดจากวง โศจร เดส์การ์ตส์ได้เริ่มต้นพิสูจน์ความแน่นอนของข้อความนี้จากความสงสัยเพื่อจะแสดงว่า ข้อความนี้สงสัยไม่ได้

อย่างน้อยตัวฉันเองมีไข่อะไรสักอย่างหรือ . . . "แต่ฉันได้ปฏิเสธว่า ฉันมีประสาทสัมผัสร่างกาย แต่ไม่ว่าร่างกายก็ดี ฉันเกิดความสงสัยขึ้นว่า จะเกิดอะไรตามมา ฉันติดกับกายและประสาทสัมผัสมากหนักหรือ ถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้ฉันอาจไม่สามารถมีอยู่ แต่ฉันถูกชักจูงให้เชื่อว่า ไม่มีอะไรเลยในโลกนี้ ไม่มีฟ้า ไม่มีโลก ไม่มีสสาร ไม่มีกาย เมื่อเป็นเช่นนี้ฉันจะมีถูกชักจูงให้เชื่อด้วยหรือว่า ฉันก็ไม่มีอยู่ แต่ไม่เป็นเช่นนั้น ฉันมีอยู่ เพราะฉันถูกชักจูงให้เชื่อว่าฉันเป็นบางสิ่งบางอย่าง เพราะว่าฉันคิดถึงบางอย่าง และมีปีศาจที่มีอำนาจมากและเปรี๊ยะปราด ชะมักเขม่นที่จะหลอกหลอนฉันตลอดเวลาที่ปีศาจมันทำได้ แต่ปีศาจก็ไม่สามารถจะหลอกให้ฉันเชื่อว่าฉันไม่ไข่อะไรทั้งนั้น ตราบเท่าที่ฉันยังคิดว่าฉันเป็นอะไรบางอย่าง ที่จริงสิ่งเหล่านี้ได้พิจารณาเป็นที่เพียงพอแล้ว จนสามารถสรุปได้ว่า "ฉันคิด ฉันมีอยู่" ทุกครั้งที่ฉันพูดโดยตัวฉันหรือแม้จะอยู่เพียงในใจ ข้อความนี้ก็จะเป็นต้องจริง

(HRI: 150)**

ในข้อความนี้ เดส์การ์ตส์ต้องการบรรยายถึงจิต ฉันในที่นี้เดส์การ์ตส์ต้องการให้หมายถึงอะไรสักอย่างที่ไม่ใช่กาย กล่าวคือ เดส์การ์ตส์ต้องการให้ฉันเป็นผู้ที่คิด จากข้างบน เดส์การ์ตส์ได้ใช้คำว่าฉันหมายถึงจิต และยังปรากฏในที่อื่น ๆ อีก การที่ได้ยกมากล่าวเพื่อจะเป็นความเข้าใจในเบื้องต้นว่าสำหรับเดส์การ์ตส์จะใช้ "ฉัน" โดยมีความหมายบ่งถึงจิต

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 79

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

ดังนั้นข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" มีความหมายว่า "จิตคิด เพราะฉะนั้นจิตมีอยู่" เดส์การต์ต้องการจะบอกว่า เป็นข้อความที่ชัดเจนสงสัยไม่ได้ เท่ากับเป็นการบอกว่า จิตมีอยู่อย่างแน่นอนและสงสัยไม่ได้ การถกเถียงนี้ที่เรียกว่า คอสิโต อาร์กิวเมนต์ (Cogito argument) สิ่งมีปัญหาคือว่า ถ้าข้อความตอนนี้เป็นข้อความที่แน่นอน จะแน่นอนในแง่ไหน เพราะข้อความที่แน่นอนมีข้อความทางคณิตศาสตร์และตรรกวิทยา เท่านั้นที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นข้อความที่แน่นอน (Certainty) และเดส์การต์เองก็ไม่ได้แสดงไว้อย่างชัดเจนลงไปว่าข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่แน่นอนแบบไหน จะเป็นอนุมาน (inference) หรือลหุสัญญา (intuition) หรือจะมีโครงสร้างอย่างไรอย่างหนึ่งที่จะลงลงไป

เดส์การต์สันนอกจากจะไม่ได้แสดงไว้ชัดเจนว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่แน่นอนแบบไหน ในหนังสือเล่มต่างก็ยังมีคำที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการตีความที่แตกต่างกัน เช่น ในหนังสือเมดิเตชัน (Meditation) เดส์การต์ใช้ว่า "ฉันคิด ฉันมีอยู่" ดังที่กล่าวมาในหน้า 6 (HRI: 150)* แต่ในดิสคอรส์ (Discourse) เดส์การต์จะใช้ว่า "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่"

"ฉันสังเกตได้ว่า ในขณะที่ฉันพยายามจะคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างเท็จ เป็นเรื่องจำเป็นที่ว่า ฉันซึ่งคิดจะต้องเป็นอะไรบางสิ่งบางอย่าง และจากการสังเกตความจริงนี้ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ความจริงนี้ หนักแน่นมั่นคงมาก จนพวกข้อสงสัยไม่อาจจะลบล้างได้ ฉันได้ตัดสินใจแล้วว่า จะยอมรับให้มันเป็นหลักการแรกของปรัชญาที่ฉันได้แสวงหา

(HRI: 101)**

จากข้อความข้างต้นซึ่งยกมาจากในดิสคอรส์ (Discourse) เดส์การต์ใช้ว่า ฉันคิดเพราะฉะนั้นฉันมีอยู่ แต่ในเมดิเตชัน เป็นงานที่พัฒนาสูงสุดของเดส์การต์ก็ใช้ว่า ฉันคิดฉันมีอยู่ (HRI: 150) แต่ในหนังสือปริ้นซิเปิล (Principle) ซึ่งเป็นหนังสือที่เขียนภายหลัง เมดิเตชันก็ใช้ว่า ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่ เช่นเดียวกับในดิสคอรส์ ดังนี้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

"ดังนั้น เมื่อปฏิเสธทุกสิ่งที่สงสัยได้ หรือแม้แต่แล้งทำ เป็นว่าสิ่งนั้นอาจ
เท็จ . . . ให้เราลุ่มมตีว่าไม่มีพระเจ้า ไม่มีสวรรค์ ไม่มีกาย - ไม่มีจิต
แต่ก็ยังแตกต่างจากที่จะกล่าวว่ ฉันผู้คิดสิ่งเหล่านั้น จะไม่เป็นอะไรเลย
เพราะจะขัดแย้งในตัวเองว่า สิ่งที่คิดไม่มีอยู่ ในเวลาที่คิด ดังนั้นความรู้ที่ว่า
"ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นความรู้ที่แน่นอนที่สุด เป็นอันดับแรกในการ
หาปรัชญา"

(HRI: 221) *

เคอร์เลย์ให้ข้อสังเกตไว้ว่าใน "การตอบครั้งที่สอง (Second Replies)
ครั้งแรกเดส์การ์ตส์ ทำให้เห็นว่าข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็น ปรตธานุमान
(HRII: 38)** (Syllogism) แต่ครั้งหลังกลับบอกว่า เป็นอนุमान แต่ไม่ใช่ปรตธานุमान
(Syllogism) (Curley 1978: 70) เคอร์เลย์เห็นว่า เดส์การ์ตส์พูดแตกต่างกัน แม้จะ
เป็นหนังสือเล่มเดียวกัน สำหรับเคอร์เลย์เอง เขาเห็นว่า ข้อความนี้เป็น ปรตธานุमान ทีละ
ประโยค "ทุกสิ่งที่คิดมีอยู่" มิฉะนั้นแล้วข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" จะเป็น
ความจริงที่แน่นอนไม่ได้ (Curley 1978: 76) สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าข้อความนี้อาจเป็น
ปรตธานุमान เพราะมีคำว่า "เพราะฉะนั้น" เคอร์เลย์จำเป็นต้องตอบคำถามว่าทำไมใน
เมดิเตชัน (Meditation) เดส์การ์ตส์ถึงไม่ใส่คำว่า "เพราะฉะนั้น" เคอร์เลย์ได้อธิบาย
ว่า เดส์การ์ตส์ไม่ได้ปฏิเสธใน เมดิเตชันที่สอง (Meditation II) ว่า ข้อความ "ฉันคิด
ฉันมีอยู่" จะเป็นปรตธานุमानไม่ได้ เพียงแต่ไม่ยากบอกว่า เป็น ปรตธานุमान (Curley
1978: 96)

เหตุผลที่เคอร์เลย์ใช้อ้างว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นการ
ใช้เหตุผลแบบปรตธานุमानทีละรูปของประโยคอ้างเอก "ทุกสิ่งที่คิดมีอยู่" โดยอ้างจากข้อความ
ของ เดส์การ์ตส์ที่ว่า

"เมื่อมีบางคนพูดว่า "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เขาไม่ได้อนุमान
ความมีอยู่จากความคิดของเขา โดยปรตธานุमान แต่โดยสหัชญาณธรรมชาติของจิต
ที่รับรู้ความมีอยู่ เหมือนสิ่งที่รู้โดยตัวของมันเอง สิ่งนี้มีหลักฐานจากความจริง
ที่ว่า ถ้าเขาจะอนุमानความมีอยู่โดยใช่ปรตธานุमान ประการแรกเขาจะต้องรู้
ข้ออ้างหลัก "ทุกสิ่งที่คิดมีอยู่" ก่อน แต่ในทางกลับกัน เขารู้ว่าจากสิ่งที่เขามี

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 71

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 72

ประสบการณ์ในตัวของเขาว่า เขาไม่อาจจะคิดได้ถ้าเขาไม่มีอยู่ เพราะมันเป็น
ธรรมชาติของจิต ที่จะลัดรูปข้อความล้ากล จากความรู้เฉพาะหน่วย

(HRII: 38) *

จากข้อความข้างต้นเคอร์เลย์ ได้อธิบายตามความคิดของ เดส์การตส์ว่า ข้อความ
"ทุกสิ่งที่มีอยู่" ละไว้ได้เพราะข้อความนี้เป็นข้อความล้ากล สามารถพิสูจน์จากข้อความ
เฉพาะหน่วย (Curley 1978: 72)**

แต่ในหนังสือกฎแห่งความคิด (The Rule) (HRI: 7)*** เดส์การตส์ได้พูด
ไว้ว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ไม่ใช่เป็นการอนุมาน "ฉันมีอยู่" ไม่ได้
อนุมานจากข้อความใด ๆ จากข้อความในหนังสือนี้ เท่ากับว่า เดส์การตส์ได้ปฏิเสธอย่าง
สิ้นเชิงว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ไม่ได้เป็นข้อความที่จริงแน่นอนแบบ
ปรตธานุมาน เพราะไม่ได้มาจากข้อความ "ทุกสิ่งที่มีอยู่" แต่เคอร์เลย์โต้แย้งว่าใน
"เดอะรูล" (The Rule) เป็นงานของเดส์การตส์ที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่ (Curley
1978: 72) แต่ข้อสันนิษฐานนี้ค่อนข้างจะอ่อนทางด้านเหตุผล เพราะถึงแม้ในการตอบที่ล่อง
(Second Replies) (HRI: 38)⁺ ซึ่งเป็นงานชิ้นหลังกว่า เมดิเตชัน (Meditation)
ตามที่เคอร์เลย์ยอมรับว่า เป็นงานที่พัฒนาเต็มที่ของเดส์การตส์ ในการตอบที่ล่องนี้ เดส์การตส์
ก็ยังคงปฏิเสธว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ไม่ได้เป็นการใช้เหตุผลแบบ
ปรตธานุมาน (Syllogism)

อีกประการหนึ่งการที่เคอร์เลย์กล่าวว่า เราสามารถละประโยค "ทุกสิ่งที่มีอยู่"
ได้ เพราะเดส์การตส์ได้ยืนยันว่า เรารู้ข้อความล้ากลได้จากข้อความเฉพาะหน่วย ตามที่ได้
ยกมาแล้วข้างต้น (HRII: 38) ผู้วิจัยเห็นว่าเคอร์เลย์เข้าใจผิด เพราะเข้าใจว่า ข้อความ
"ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ได้มาจากข้อความ "ทุกสิ่งที่มีอยู่" แล้วกลับไปพูดว่าข้อความ

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 72

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 70

*** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

⁺ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 78

"ทุกสิ่งที่คุณคิดมีอยู่" (เป็นข้อความล้ากล) ได้มาจากข้อความเฉพาะหน่วย (สันคิด สันมีอยู่) การพูดเช่นนี้เป็นการใช้เหตุผลเป็นวงกลม และอีกประการหนึ่ง เราสามารถหักล้างการแย้งของ เคอร์เลย์ได้จากตัวอย่างที่ว่า ผนตกเพราะฉะนั้นถนนเปียก ถึงแม้ว่าข้อความนี้จะมีคำว่า เพราะฉะนั้นแต่ก็ไม่ได้เป็นการใช้เหตุผลแบบปรตธานุमान ดังนั้นสรุปได้ว่า ข้อความ สันคิด เพราะฉะนั้นสันมีอยู่ ไม่จำเป็นต้องเป็นข้อความที่ใช้เหตุผลแบบปรตธานุमान

เตล์การ์ตส์ไม่ได้พูดว่า "สันคิด สันมีอยู่" ได้มาจากข้อความ ทุกสิ่งที่คุณคิดมีอยู่ เพราะข้อความ "สันคิด สันมีอยู่" เป็นข้อความที่ไม่ได้มาจากข้อความใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เป็น ข้อความที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวเอง จริงที่ว่าเตล์การ์ตส์ยอมรับว่า ข้อความล้ากลมาจากข้อความ เฉพาะหน่วย แต่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะบอกว่า สันคิด เพราะฉะนั้นสันมีอยู่ ได้จากข้อความ ทุกสิ่งที่คุณคิดมีอยู่ ในทางตรงข้ามเพื่อต้องการจะแสดงให้เห็นว่า สันคิด สันมีอยู่ ไม่ได้มาจาก ข้อความ "ทุกสิ่งที่คุณคิดมีอยู่" มิฉะนั้นแล้วเตล์การ์ตส์จะพูดเป็นวงกลม แต่จากข้อความที่ยกมา แล้วข้างต้นชัดเจนมาก ว่าเตล์การ์ตส์ไม่ได้พูดเป็นวงกลม คือ ข้อความ "สันคิด สันมีอยู่" เป็นข้อความที่ชัดเจนแจ่มแจ้งในตัวเอง คือ ไม่ได้มาจากข้อความใด ๆ (HRII: 38) *

เมื่อเราได้พิจารณาข้อความ "สันคิด (เพราะฉะนั้น) สันมีอยู่" ว่าเป็นข้อความ ที่ชัดเจนในตัวเอง และไม่ใช้ข้อความที่ได้จากการอนุมานแบบปรตธานุमानละประโยคอ้าง เอก ดังที่เคอร์เลย์เข้าใจ เราก็อาจมีคำถามต่อไปได้ว่า ข้อความนี้จะเป็นข้อความที่ชัดเจนใน ตัวเองอย่างไร วิลสันมีที่เห็นว่าข้อความ "สันคิด (เพราะฉะนั้น) สันมีอยู่" เป็นข้อความ ที่ชัดเจนในตัวเอง เพราะเป็นการอนุมานแบบลู่ตรียินหน้า (Modus ponens) คือ สันมีอยู่ ลู่หรืออนุมานได้จาก สันคิดและเป็นแง่ของความจริงด้วย ที่ว่าเช่นนี้เพราะว่า การอนุมาน แบบลู่ตรียินหน้า จะมีข้อจำกัดว่า ถ้า ก. แล้ว ข. ก. อาจมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ถ้ามี ก. จำเป็นที่จะต้องตามมาด้วย ข. ดังนั้นการอนุมานในข้อความ สันคิด เพราะฉะนั้นสันมีอยู่ เป็นข้อความที่แสดงยืนยันตลอดเวลาว่าจำเป็นที่ "สันคิด" จำเป็นต้องจริง วิลสันเรียกการ อนุมานพิเศษนี้ว่า การพยากรณ์ที่จริงเสมอ (True Prediction) ยกตัวอย่างเพื่อแสดง การอนุมานแบบนี้ได้ดังต่อไปนี้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 72

"นายแดงรักนางสาวชมพู" เพราะฉะนั้น นายแดงมีอยู่ ข้อความนายแดงมีอยู่จะ
จำเป็นต่อจริงต่อเมื่อ นายแดงมีความรักจริง ๆ ต่อนางสาวชมพูเท่านั้น เพื่อจะทำให้เกิด
การพยากรณ์ที่จำเป็นต่อจริง (True Prediction) ถึงข้อความ "นายแดงมีอยู่"
(Wilson 1978: 64) เช่นเดียวกับกับข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ฉันมีอยู่
จะจำเป็นต่อจริงได้ ก็ต่อเมื่อ "ฉันคิด" จำเป็นต่อจริง

วิลสันได้ยกข้อความของ เดส์การตส์ที่เกี่ยวกับปีศาจโกหก ที่ทำให้เขาสงสัย วิลสัน
ตั้งคำถามว่า ทำไมปีศาจจึงไม่อาจทำให้เดส์การตส์เชื่อว่า เขาไม่ได้คิดในขณะที่เขากำลังคิด
(Wilson 1978: 59) และถ้าทำเช่นนั้นได้ก็จะทำให้เดส์การตส์ไม่คิด คือ เชื่อว่าไม่คิด
ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ก็จะไม่เป็นข้อความที่ชัดเจนในตัวเอง เพราะ
เดส์การตส์เชื่อว่า เขาไม่ได้คิด (ซึ่งตามความจริงคิด แต่ผีทำให้เขาตัดสินใจคิดว่าไม่ได้คิด)
ดังนั้นข้อความฉันมีอยู่ก็จะไม่จำเป็นต่อจริง

เรื่องที่ทำไมผีไม่ทำให้เดส์การตส์เกิดการตัดสินใจคิดว่า เขาไม่ได้คิด ในขณะที่
จริง ๆ เขาคิด เรื่องนี้ตอบวิลสันได้ว่าเดส์การตส์ จะไม่มีทางตัดสินใจคิดว่า "ไม่ได้คิด"
ในขณะที่คิดเพราะว่า ถึงปีศาจสามารถจะหลอกเขาให้แน่ใจว่า เขาไม่ได้คิดอยู่ แต่ความ
แน่ใจก็เป็นความคิดรูปแบบหนึ่ง เหมือนที่เดส์การตส์ได้เขียนไว้ในหนังสือ เมดิเตชันสอง
(Meditation II)

"สิ่งที่คิดคืออะไร ก็คือสิ่งที่สงสัย เข้าใจ แน่ใจ ปฏิเสธ เต็มใจ
ไม่เต็มใจ ตลอดจนจินตนาการ ความรู้สึก . . .

(HRI: 153 ดูเพิ่มเติม HRI: 222) *

ตามที่เราได้พิจารณาจากข้างต้น เราจึงสรุปได้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่ผีจะทำให้เรามีการ
ตัดสินใจคิดว่าเราไม่ได้คิด ผีอาจทำให้เราสงสัย หรืออาจทำให้เราเชื่อผิด แต่ตามความหมาย
ของความคิดตามที่เดส์การตส์ได้กล่าว ผีไม่อาจทำให้เราเข้าใจผิดว่าเราไม่ได้คิด ดังนั้นการ
คิดจึงเป็นแง่ความจริงในแง่ที่ว่า ไม่มีทางที่เราจะตัดสินใจคิดว่าเราไม่ได้คิด และเดส์การตส์เอง
ก็ได้ยืนยันว่า เรามีการคิดอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นตามการอนุมานชนิดพิเศษ ตามที่วิลสัน
กล่าวเราสามารถแสดงได้ว่า "ฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่แน่นอน ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้น

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 72

ฉันมีอยู่ จึงเป็นข้อความที่ชัดเจนในตัวเอง ได้โดยการอนุมานพิเศษที่เรียกว่า การพยากรณ์
 ว่าเป็นจริง (True prediction)

วิลเลียมส์เห็นว่า ข้อความ "ฉันคิด (เพราะฉะนั้น) ฉันมีอยู่" ไม่ได้อนุมาน
 จากข้อความ "ทุกสิ่งที่มีอยู่" แสดงให้เห็นว่าเขามีทัศนะแตกต่างจากเคอร์เลย์ในเรื่องนี้
 วิลเลียมส์ไม่เห็นด้วยกับเคอร์เลย์ที่ว่า ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นการ
 อนุมานแบบปรตธานุมาน (Syllogism) เพราะข้อความ "ทุกสิ่งที่มีอยู่" ไม่ได้แสดง
 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติของสิ่งที่ "คิด" กับ "สิ่งที่มีอยู่" (Williams 1967: 94)

วิลเลียมส์เห็นว่า ข้อความ "ฉันคิด (เพราะฉะนั้น) ฉันมีอยู่" เป็นการอนุมาน
 แบบหนึ่ง คือ เป็นการอนุมานจากข้อความภาคแสดง (Predicative Proposition) ไปยัง
 ข้อความ ความมีอยู่ (Existential Proposition) คือ ความจริงของข้อความที่มีภาค
 แสดงย่อมยืนยันถึงความมีอยู่ของเทอมประธานในข้อความนั้น

วิลเลียมส์ใช้รูปแบบข้อความ $f(a)$ ในการอนุมานความมีอยู่ของจิต โดย

a แทน ประธาน, ชื่อเฉพาะ, สรรพนาม

f แทน ภาคแสดง

$f(a)$ a มีลักษณะ f

เพราะการพูดข้อความ รูปแบบ $f(a)$ ข้อความนี้จะยอมรับว่า a ที่กล่าวถึงต้องมีอยู่ก่อนแล้ว
 ดังนั้นในทำนองเดียวกัน ข้อความ "ฉันคิด" เราสามารถยืนยันความมีอยู่ของ "ฉัน" ซึ่งเป็น
 ประธานของข้อความ "ฉันคิด" ได้

ความแตกต่างของการอนุมานสมมุติล่วงหน้า (Presupposition) ต่างจากการ
 อนุมานแบบเงื่อนไข คือ การอนุมานแบบเงื่อนไข $P \rightarrow Q$ ถ้า Q เท็จสรุปได้ว่า P
 ต้องเท็จด้วย ส่วนในการอนุมานแบบสมมุติล่วงหน้า (P Presupposes Q) ถ้า Q เท็จ
 P จะไม่จริงและไม่เท็จ เพราะไม่มีประธานมารองรับให้ข้อความนี้จริงหรือเท็จ ตัวอย่าง

$f(a)$ แทนชายคนหนึ่งในส่วนกำลังร้องเพลง และไม่มีใครอยู่ในลวน ดังนั้น

ข้อความนี้ไม่จริงและไม่เท็จ เพราะไม่มีประธานมารองรับ

ดังนั้นจากหลักการสมมุติล่วงหน้า (Presupposition) ดังกล่าวข้างต้น Q จำเป็นต้องจริง ถ้า P จริง หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถ้า P จริง Q ต้องจริง

จากการพิสูจน์ข้างต้น วิลเลียมส์อาจถูกวิจารณ์ว่า สมมุติฐานความจริงของ P ขึ้นกับความจริงของ Q ต้องรู้ข้อความ P สมมุติล่วงหน้า Q แต่ในความเป็นจริงเราไม่มีทางรู้ ข้อความนี้จริงหรือเท็จจนกว่าจะรู้ P และ Q คือ เราไม่อาจอธิบายความสัมพันธ์ของ P กับ Q ได้ จนกว่าจะรู้ P และ Q วิลเลียมส์ยอมรับว่า เราไม่อาจจะรู้ความสัมพันธ์ของ P สมมุติล่วงหน้า Q หรือแม้ข้อความแบบเงื่อนไข $P \rightarrow Q$ หรือข้อความตรรกวิทยาอื่น ๆ เช่น $P \wedge Q$ ว่าจริงหรือเท็จ จนกว่าจะรู้ P และ Q เสียก่อน แต่วิลเลียมส์บอกว่า เขาทำตามกฎของตรรกวิทยา เพราะเราสามารถสรุป P จาก $P \wedge Q$ ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงว่าเรารู้ $P \wedge Q$ ก่อนที่จะรู้ P ดังนั้นตามตรรกวิทยา เขามีสิทธิ์จะสรุป Q จาก P ได้

รูปแบบการอนุมานของ วิลเลียมส์มีลักษณะคล้ายกับการอนุมานของ วิลสัน คือ ส่วนหน้า จำเป็นต้องจริง คือ "ฉันคิด จำเป็นต้องจริง" เพื่อจะสามารถสรุปถึงการมีอยู่ได้ ดังนั้นเราพอที่จะสรุปได้ในขั้นต้นว่าข้อความ "ฉันคิด (เพราะฉะนั้น) ฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่มีความแน่นอนตามการอนุมานพิเศษ หรือตามตรรกวิทยาเดส์การ์ตส์ได้แสดงให้เห็นได้ว่า เรามีการคิดอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ มีความสงสัย แน่ใจ ปฏิเสธ ยินยอม หรือแม้แต่ในเวลาที่ไม่หรือมีจินตนาการ ตลอดจนมีความรู้สึก ล้วนเป็นความคิดหนึ่งทั้งนั้น ซึ่งเราต้องยอมรับว่าข้อความ "ฉันคิด" สำหรับเดส์การ์ตส์จะจริงเสมอ ดังนั้นจึงพยากรณ์ (ตามการใช้ของ วิลสัน) หรือสมมุติล่วงหน้า (ตามการใช้ของ วิลเลียมส์) ถึง "ฉันมีอยู่" ได้

ถึงแม้เดส์การ์ตส์จะยอมรับว่า ข้อความ "ฉันคิด ฉันมีอยู่" เป็นความแน่นอน โดยอนุมานได้ก็จริง (HRI: 150)* แต่เดส์การ์ตส์เคยพูดไว้หลายครั้งถึงความแน่นอนของข้อความนี้ว่าเป็นลหุสัญญา (Intuition) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นทันที ไม่ได้จากการอบรมสั่งสอน เป็นความรู้ที่ชัดเจนในตัวเอง เช่น จากจดหมายที่เดส์การ์ตส์เขียนถึงมารัก วิลแห่งนิวคาสเซิล

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

" . . . ท่านอาจยอมรับว่า ท่านแน่ใจ ถึง วัตถุประสงค์ที่ท่านเห็นน้อยกว่า ความจริงของข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" แต่ยี่สิบปีความรู้นี้ ไม่ได้เป็นผลผลิตจากการใช้เหตุผลของท่าน สิ่งนี้อาจร้ายของท่านสอนไม่ได้ นี่คือบางสิ่งบางอย่างที่จิตคุณเห็น และสัมผัส"

(Kenny 1968: 53 ดูเพิ่มเติม HRI: 7) *

ดูเหมือนว่า เดส์การตส์ได้ปฏิเสธว่าข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" ไม่ใช่ ความจริงจากการใช้เหตุผล และความรู้นี้ไม่ได้มาจากการใช้เหตุผล แต่เป็นความรู้ที่ได้จาก จิตโดยตรง อาจมีบางคนตั้งคำถามเดส์การตส์ว่า แล้วทุกคนจะมีความรู้นี้ได้อย่างไร ในเมื่อ ไม่มีใครสอน ในหนังสือ "เดอะรูล" (The Rule) เดส์การตส์ได้อธิบายว่าคนเราทุกคน มีศักยภาพที่จะมีความรู้โดยสัจญาณได้ ถ้าได้รับการฝึกฝนตามกฎของความคิดที่เขาได้เขียนไว้ การที่เดส์การตส์พูดแตกต่างกัน กล่าวคือ ในบางแห่งยอมให้ข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่จริงอย่างแน่นอนจากการอนุมาน แต่บางแห่งปฏิเสธว่า ความรู้ไม่ได้ มาจากการอนุมาน และบอกว่าเป็นสัจญาณ เคนนี่เห็นว่า ข้อความข้างต้นไม่ขัดแย้งกัน และ ยังไปด้วยกันได้ แต่ต้องแยกให้ถูกระหว่างการพิสูจน์กับความรู้อย่างที่ เคนนี่เห็นว่า "ความรู้" เป็นความรู้ที่ได้จากสัจญาณ เป็นความรู้ในระดับเดียวกับ "การคิด" คือ การคิดก็เป็น สัจญาณด้วย คือ เมื่อเราเห็นหรือสัมผัสอะไร ตามความเป็นจริง เราอาจไม่ได้เห็นหรือ สัมผัสอะไรเลย แต่ความรู้แท้จริงอยู่ในจิต เป็นความคิดเกี่ยวกับการเห็นและการสัมผัส (Kenny 1968: 33)

สำหรับเคนนี่แล้ว ยอมให้การพิสูจน์ความมีอยู่ว่า เป็นการอนุมานได้ไม่ว่าจะเป็นการ อนุมานแบบปรตธานุมานก็ถูกเพราะ มีคำว่า เพราะฉะนั้น เป็นตัวแสดงการใช้เหตุผลหรือจะ เป็นการพิสูจน์โดยการอนุมานแบบเงื่อนไขก็ถูก โดยมีการคิดเป็นเงื่อนไขจำเป็นถึงความมีอยู่ หรือจะพิสูจน์โดยสัจญาณก็ถูกเพราะ การคิดเป็นความจริงมาจากจิตสำนึก หรือจะพิสูจน์โดย การแสดง (Performance) ก็ถูก เพราะการคิดเป็นความจริงจากการแสดงของจิต (Kenny 1968: 55) ความคิดเป็นการแสดงของจิตมีหลายอย่าง เช่น สิ่งสลับ แน่ใจ

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 72, 73

ไม่ยอมรับ ยอมรับ ฯลฯ ตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่การพิสูจน์โดยอาการแสดงของจิต เช่น "ฉันสงสัย เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" หรือจะเป็นรูปอื่น ๆ ของการคิดเพียงรูปเดียว ก็เพียงพอที่จะไขว่คว้าหาความมีอยู่ได้ เพราะล้วนเป็นการคิด แต่การพิสูจน์โดยการแสดงของจิตมีข้อจำกัด คือ เจาะจงเกินไป ถ้าเวลาที่จิตไม่ได้แสดงรูปของความคิดนั้น จะเกิดปัญหาว่ามีอยู่หรือไม่ เช่น จะพิสูจน์ความมีอยู่ของจิตโดยไขว่คว้าความว่า "ฉันสงสัย เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" แน่نون "ฉันมีอยู่" ในเวลาที่สงสัย แต่ในเวลาที่ไม่สงสัยไขว่คว้าความนี้จะไม่สามารถทำให้เราสรุปถึงความมีอยู่ได้

สรุปคือ เคนนี่ยอมรับว่าความแน่นอนของข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นได้ทั้ง สหัชญาณ ปรตถานูมาน อนุมานแบบเงื่อนไข และแม้จะพิสูจน์โดยการแสดงของจิต (Performance) แต่เคนนี่ เห็นว่าการพิสูจน์โดยการแสดงของจิต จะมีความถูกต้องที่สุดที่ เดส์การ์ตส์ต้องการจะแสดง เพราะในเมดิเตชันที่สอง (Meditation II) เดส์การ์ตส์ได้ พิสูจน์ความมีอยู่จากข้อความอื่นที่ไม่ใช่การคิดโดยตรง

อย่างน้อยตัวฉันเองมิใช่อะไรสักอย่างหรือ . . . แต่ฉันได้ปฏิเสธว่า ฉันมี ปรสาทสัมผัสและกาย แต่ไม่ว่ากายก็ดี ฉันเกิดความสงสัยขึ้นว่า จะเกิดอะไร ตามมา ฉันติดกับกายและปรสาทสัมผัสมากนักหรือ ถ้าปราศจากสิ่งเหล่านี้ ฉันอาจ ไม่สามารถมีอยู่ แต่ฉันถูกชักจูงให้เชื่อว่า ไม่มีอะไรเลยในโลกนี้ ไม่มีฟ้า ไม่มี โลก ไม่มีจิต ไม่มีกาย เมื่อเป็นเช่นนั้นฉันจะถูกชักจูงให้เชื่อด้วยหรือว่า ฉันก็ไม่มี อยู่ แต่ไม่เป็นเช่นนั้น ฉันมีอยู่ เพราะฉันถูกชักจูงให้เชื่อว่าฉันเป็นบางสิ่งบางอย่าง เพราะว่าฉันคิดถึงบางอย่าง และมีปีศาจที่มีอำนาจมากและเปรื่องปราดขี้ ขมกเขมกั ที่จะหลอกหลอนฉันตลอดเวลาที่ปีศาจมันทำได้ แต่ปีศาจก็ไม่สามารถจะหลอกให้ฉันเชื่อ ว่าฉันมิใช่อะไรทั้งนั้น トラบเท่าที่ฉันยังคิดว่าฉันเป็นอะไรบางอย่าง ที่จริงสิ่งเหล่านี้ ได้พิจารณา เป็นที่เพียงพอแล้ว จนสามารถสรุปได้ว่า "ฉันคิด ฉันมีอยู่" ทุกครั้งที่ ฉันพูดโดยตัวฉันหรือแม้จะอยู่เพียงในใจ ข้อความนี้ก็จะจำเป็นต่อจริง

(HRI: 150) *

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 73

จากข้อความในเมดิเตชัน (Meditation) ที่ยกมานี้ เคนมีได้แสดงการพิสูจน์
ความมีอยู่ของ "ฉัน" ที่นอกเหนือข้อความ "ฉันคิด" ดังนี้

1. ฉันถูกชักจูงให้เชื่อว่าฉันเป็นบางสิ่งบางอย่าง ดังนั้น "ฉันมีอยู่"
2. ผีที่มีอำนาจมากหลอกฉัน ดังนั้น "ฉันมีอยู่"
3. ฉันคิดว่าฉันเป็นอะไรบางอย่าง ดังนั้น "ฉันมีอยู่"
4. ฉันรู้ข้อความ "ฉันมีอยู่" ดังนั้น "ฉันมีอยู่"

การพิสูจน์เช่นนี้ เป็นการพิสูจน์โดยการแสดงของจิต (Performance) คือ ไม่
ว่า "จะหลอกตัวเอง" "ถูกผีหลอกลวง" "คิดว่าเป็นอะไรบางอย่าง" หรือ "รู้ข้อความ
ฉันมีอยู่" สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงของจิต เป็นลักษณะของความคิด ที่ยืนยันถึงความมีอยู่
ของฉัน" (Kenny 1968: 55)

เดส์การ์ตส์ใช้การพิสูจน์ในลักษณะนี้ เพื่อจะแสดงว่าอย่างน้อยที่สุดเราต้องคิด ไม่ว่าจะ
จะเป็นการหลอกตัวเองหรือถูกหลอก เมื่อมีผู้ที่คิดแสดงว่าจะต้องมีอะไรบางอย่างเป็นผู้แสดง
เพราะจะต้องมีผู้แสดง คือ ผู้ที่คิด และสำหรับเดส์การ์ตส์ผู้แสดงก็คือ "ฉัน" หรือจิต

จากประเด็นการพิสูจน์ "ความมีอยู่ของจิต" โดยการแสดงของจิต (Performance)
มีปัญหาอยู่สองประการ คือ

1. การแสดงของจิตจะใช้สิ่งอื่นแทนการคิด เช่น เดิน หรือนั่ง พิสูจน์ถึงความ
มีอยู่ได้หรือไม่
2. ผู้ที่แสดงหรือผู้คิด ที่เดส์การ์ตส์ใช้ว่า "ฉัน" จะเป็นคำอื่นได้หรือไม่ เรามี
เหตุผลอะไรที่จะสรุปจาก "สิ่งที่คิด" คือ ฉันจากปัญหาข้างต้นสองประการนี้ เราจะพิจารณา
ต่อไปดังนี้

ปัญหาแรกจะใช้สิ่งอื่นแทน "คิด" ได้หรือไม่ เช่น "ฉันเดิน" เพราะฉะนั้นฉัน
มีอยู่ ปัญหานี้เดส์การ์ตส์ได้ตอบอย่างชัดเจนเลยว่า จะใช้คำอื่นแทน เช่น "เดิน" ไม่ได้
เนื่องจากการกระทำบ่งถึงสภาวะทางจิตในขณะนั้น ซึ่งอาจมีการเดินหรือไม่มีการเดินก็ได้
ขอให้พิจารณาที่เดส์การ์ตส์ได้กล่าวไว้ดังนี้

"คุณมีเหตุผลอะไร ที่ว่าไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ว่า ฉันมีอยู่
. เมื่อคุณพูดว่า คุณสามารถสรุปความมีอยู่ของคุณ จากการกระทำ
อะไรก็ได้ แสดงว่าคุณกำลังทำผิดอย่างมากเพราะว่า ไม่มีการกระทำ

อะไรเลย ที่มีความแน่นอน ฉันหมายความว่า การกระทำทุกอย่าง
 ไม่มีความแน่นอนทางอภิปราย ยกเว้นแต่ความคิด ดังนั้นการกระทำ
 สิ่งใดประโยชน์อะไรไม่ได้ ตัวอย่างเช่น "ฉันเดิน เพราะฉะนั้น
 "ฉันมีอยู่" ไม่มีความหมายอะไร เว้นแต่ว่าจะถือว่าความรู้สึกที่ว่าเดินของเรา
 เป็นความคิด สิ่งจะทำให้ข้อสรุปมีความแน่นอน แต่จะไม่มีอยู่ในเวลาที่ฉันฝัน
 ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม สำหรับฉันดูเหมือนว่าฉันกำลังเดิน ฉะนั้นจากข้อเท็จจริง
 ที่ฉันคิดว่าฉันเดินฉันก็จะบ่งถึงความมีอยู่ของจิตซึ่งคิดเช่นนั้นได้อย่างดี ซึ่งมา
 จากความคิด แต่ไม่ใช่ความมีอยู่ของกายที่เดิน และเช่นเดียวกับการกระทำ
 อื่น ๆ จะใช้แทนในข้อความ "ฉันคิด" ไม่ได้

(HRII: 207) *

จากข้อความข้างต้นเตล็กการตส์พูดไว้อย่างชัดเจนว่า มีแต่ความคิดที่จะแสดงถึง
 ความมีอยู่ของจิตได้ "การเดิน" เป็นสิ่งที่เกิดจากกาย จะให้ความแน่นอนไม่ได้ เพราะใน
 ความฝันเราอาจรู้สึกได้ว่า เรากำลังเดิน อย่างไม่สงสัยเลยแม้แต่น้อย แต่เมื่อเราพูดว่าเรา
 เดิน ข้อความที่พูดจะไม่เป็นความจริง เพราะฉะนั้นข้อความประเภทนี้ เช่น "ฉันเดิน"
 "ฉันนั่ง" หรือการกระทำอะไรก็ตาม จะไม่มีความแน่นอน เพราะไม่สามารถจะแน่ใจได้ว่า
 ขณะนั้นจริงหรือไม่จริง ยังสงสัยได้ว่า "ฉันอาจฝันไปว่า ฉันกำลังเดิน" จะเห็นได้ว่า
 ข้อความประเภทการกระทำจะให้ความแน่นอนเพียงเป็นภาวะจิต คือ ไม่ว่าจะเดินจริงหรือ
 ไม่จริง เราก็จะมีความรู้สึกว่าการกำลังเดิน

ถ้าภาวะจิตของเราให้ความแน่นอนกว่าภาวะทางกาย ก็น่าจะเป็นไปได้ที่ข้อความ
 แสดงภาวะของจิตจะแสดงหรือบ่งถึงความมีอยู่ของจิตได้ เช่น "ฉันแน่ใจ เพราะฉะนั้นฉัน
 มีอยู่" หรือฉันสงสัย เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่ ตามที่เคนนี่ได้กล่าวแล้วว่า ข้อความประเภทนี้
 เพียงพอที่จะพิสูจน์ถึงความมีอยู่ของจิตได้ แต่จะพบกับปัญหาว่า ในขณะที่ฉันไม่ได้สงสัยฉันจะมี
 อยู่หรือไม่ ซึ่งจะทำให้ข้อความประเภทนี้เสียความแน่นอน เพราะในขณะที่กล่าวไม่อาจจะ
 ยืนยันให้แน่นอนได้ว่าสงสัยหรือไม่ คือ เราไม่ได้สงสัยเสมอไป ประเด็นของเคนนี่ คือ
 ข้อความ "ฉันสงสัย" แสดงความมีอยู่ขณะที่สงสัย แต่ถ้าเวลาที่ฉันไม่ได้สงสัย เคนนี่จะตอบ
 ไม่ได้ว่า ฉันมีอยู่หรือไม่ ดังนั้นเพื่อที่จะแสดงความมีอยู่ได้อย่างแน่นอน เตล็กการตส์จึงใช้
 คำว่า "คิด" เพื่อจะแสดงถึงสภาพจิตทุกอย่างเพื่อว่าไม่ว่า ฉันจะมีสภาพจิตอย่างไร คือ

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 74

ไม่ว่าจะเป็น แน่ใจ ปฏิเสธ ลังสัย จินตนาการ รู้สึก อย่างไรก็ตามก็ยังคงเป็นการคิด (ซึ่งจะกล่าวต่อไปในตอนปลายของบทธรรมชาติของจิต) เพราะเราไม่ได้ลังสัยตลอดเวลา หรือมีความแน่ใจตลอดเวลา (HRI: 151-2)* อีกประการหนึ่งก็คือ ถ้าเราหยุดคิดก็หยุดมีอยู่

" . . . ถ้าฉันไม่ได้คิด ฉันอาจไม่รู้ว่า ฉันกำลังลังสัย หรือแม้แต่ว่า ฉันมีอยู่ . . . และอาจเป็นไปได้ที่ฉันหยุดคิด ฉันอาจไม่มีอยู่ เพราะฉะนั้น สิ่งเดียวที่แยกจากฉันไม่ได้ คือ ฉันเป็นสิ่งที่คิด เป็นความรู้ที่แน่นอน และ สามารถจะยืนยันได้โดยไม่ต้องกลัวว่า จะผิดเลย"

(HRI: 322)**

ดูเหมือนว่า เดส์การ์ตส์ต้องการให้ใช้คำว่า "คิด" เพื่อจะแสดงภาวะจิตทุกอย่าง เพื่อจะให้ข้อความ "ฉันคิด" มีความแน่นอน คือ มีจิตจะมีการคิดตลอดเวลา (เพราะ สำนวนของจิตคือความคิด ดังจะกล่าวในตอนปลายของบท)

จึงสรุปได้ว่า ข้อความ "ฉันคิด" จะใช้คำประเภทการกระทำ หรือประเภทแสดง ภาวะจิตมาแทนที่ไม่ได้

ประเด็นที่สอง จะใช้คำอื่นแทนคำว่า "ฉัน" ได้หรือไม่ วิลเลียมส์ได้เทียบแทน เดส์การ์ตส์ว่า คำว่า "ฉัน" เป็นคำเอกพจน์บุรุษที่หนึ่ง เป็นคำที่บ่งถึงผู้พูดได้ชัดเจนที่สุด (Williams 1967: 98) เขาได้แสดงดังนี้

ถ้าผมพูดว่า "คุณ ฉัน เขา เราทุกคนผิดๆ" เท่ากับพูดว่า

"คุณ ฉัน เขา แต่ละคนผิดๆ"

ในข้อความนี้ คุณ เขา จะบ่งถึงใครก็ได้ที่ไม่เจาะจง หรืออาจไม่บ่งถึงใครเลย ก็ได้ แต่คำว่า "ฉัน" จะบ่งถึงผู้พูดเสมอ ฉันหรือผม หรือข้าพเจ้าที่มาจาก "I" ใน ภาษาอังกฤษจะบ่งถึงผู้พูดเสมอในกรณีข้อความนั้นเป็นข้อความที่เข้าใจได้

ข้อคัดค้านที่เป็นไปได้คือการเถียงว่า "ฉัน" อาจไม่ได้หมายถึงบุคคลก็ได้ เช่น ตามถึงขยะในอังกฤษหรืออเมริกาจะเขียนว่า "ฉันมีเพื่อเค้ษกระตาดของคุณ" วิลเลียมส์ตอบ ข้อคัดค้านนี้ว่า "ฉัน" ในถึงขยะเป็นคำกำกวม อาจบ่งถึงถึงขยะหรือบ่งถึงสิ่งอื่น ถ้าจะบ่งถึง ถึงขยะ ถึงขยะก็พูดไม่ได้ และคำกำกวมอย่างนี้จะเขียนในภาษาฝรั่ง कैसेไม่ได้เลย

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 75

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 74

อีกกรณีหนึ่งที่กำลังแวกแตก และมีคำเขียนว่า "ฉันกำลังจะตาย" "ฉัน" จะหมายถึงอะไร ถ้าฉันหมายถึงรอยแตก แสดงว่าเราเชื่อว่ากำลังแวกหลุด หรือมีกำลังหลุด กรณีนี้ผิดทั้งนี้ แต่เราจะคิดว่า "ฉัน" ที่กำลังแวกต้องหมายถึงอะไรบางอย่าง การใช้ฉันที่ไม่บ่งถึงอะไรแน่ แตกต่างจากการใช้ "ฉัน" ในข้อความ "ฉันคิด" เพราะฉันในข้อความนี้แน่นอนว่าบ่งถึงผู้คิด เดส์การ์ตส์พูดข้อความนี้ เพื่อแสดงถึงความมีอยู่ของคน เป็นการยืนยันที่ระบุแน่นอนถึงผู้พูด คือ เดส์การ์ตส์

สรุปประเด็นการพิสูจน์ "ฉันมีอยู่" จากข้อความการแสดงของจิต (Performance) ได้ว่า จำเป็นต้องใช้ "ฉัน" แต่จะใช้คำอื่นแทน "คิด" ไม่ได้ เพราะจะทำให้ข้อความนั้น ไม่เป็นข้อความที่จริงอย่างแน่นอนหรือจำเป็นจริง ดังนั้นการพิสูจน์โดยการแสดงของจิต จึงไม่ช่วยในการอธิบายความแน่นอนของข้อความ "ฉันคิด" "ฉันมีอยู่"

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับกรณีที่แยกความรู้กับการพิสูจน์ เพื่อที่จะอธิบายว่าข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เป็นข้อความที่ได้จากจิตโดยตรง คือ สหัชญาณ และสามารถพิสูจน์ความแน่นอนของข้อความนี้ โดยการอนุมานแบบเงื่อนไข (Inference) แต่ไม่เห็นด้วยกับกรณีที่ยอมรับความแน่นอนของข้อความนี้ว่า พิสูจน์ความแน่นอนจากการอนุมานแบบปรตธานุมาน (Syllogism) และพิสูจน์โดยการแสดงของจิต (Performance)

ผู้วิจัยเห็นว่าข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" พิสูจน์ว่าเป็นความจริงจากการอนุมานอย่างเป็นเงื่อนไข (Inference) โดยข้อความ "ฉันคิด" บ่งถึง "ฉันมีอยู่" ลักษณะเดียวกับสูตรป็นหน้า (Modus Ponens)

จากการพิจารณา "ฉันคิด" เป็นข้อความที่ชัดเจน "ฉัน" จะบ่งถึงผู้พูดเสมอ และ "คิด" แสดงถึง "สภาพจิตทุก ๆ สภาพ" ดังนั้นจากข้อความ "ฉันคิด" ให้เราสามารถสรุปไปถึงความมีอยู่ได้ คือ จะต้องมิใช่ผู้คิด การที่มีผู้คิดได้ จำเป็นต้องมีอยู่และฉันคือผู้คิด เพราะฉะนั้น "ฉันมีอยู่" เป็นข้อความจำเป็นจริง

แต่วิลสันโต้แย้งว่า เรามีสิทธิ์ที่จะสรุปว่า ผู้ที่คิดมีอยู่ แต่ไม่สามารถจะสรุปว่าฉันคือผู้คิด (Wilson 1978: 67) ในหนังสือเมดิเตชัน (Meditation II) ของ เดส์การ์ตส์อาจตอบปัญหานี้ได้ดังนี้

"สิ่งที่คิดคืออะไร ก็คือสิ่งที่สงสัย เข้าใจ แน่ใจ ปฏิเสธ เติบโต ไม่เติบโต ตลอดจนเป็นสิ่งที่จินตนาการและรู้สึก แน่จน สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ สิ่งเล็กน้อย ถ้าทุกสิ่งเป็นของฉัน แต่ทำไมสิ่งเหล่านี้จะไม่เป็นสมบัติของฉัน ฉันไม่ใช่ผู้ที่กำลังสงสัยทุกสิ่งอยู่หรือ อย่างไรก็ตามก็ดี ฉันก็เป็นผู้ที่มีความเข้าใจ อะไรบางสิ่ง และแน่ใจว่าสิ่งนี้ที่ฉันเข้าใจถูกต้อง ฉันเป็นผู้ที่ปฏิเสธสิ่งอื่น ๆ ฉันเป็นผู้ที่ต้องการจะรู้อะไรเพิ่มเติม และไม่ต้องการถูกหลอกหลวง ฉันเป็นผู้จินตนาการสิ่งต่าง ๆ มากมาย และมีบางสิ่งที่ขัดแย้งกับเจตจำนงของฉัน และฉันเป็นผู้รับรู้อะไรหลายสิ่ง ทางผัสสะผ่านอินทรีย์ จากคุณสมบัติทุกอย่างของฉัน จะมีสิ่งใดเป็นจริงแน่นอน เท่ากับฉันมีอยู่หรือ และถึงแม้ว่าฉันจะนอนหลับตลอดเวลา และถึงแม้จะมีผู้ที่มีอำนาจมากคอยหลอกหลอนฉัน ในบรรดาคุณสมบัติเหล่านี้ฉันไหน ที่ไม่เป็นการคิดของฉันหรืออาจกล่าวได้ว่า แยกต่างหาก แตกต่างจากตัวฉันหรือไม่ ฉันเป็นผู้ที่สงสัย เข้าใจ และปรารถนาสิ่งใดเหมือนว่าจะยิ่งอธิบายได้ชัดเจนมากกว่านี้ ฉันยังเป็นผู้ที่จินตนาการ ถึงแม้สิ่งที่ฉันจินตนาการจะไม่มีสักสิ่งเดียวที่จริง แต่อำนาจ แห่งการจินตนาการมีอยู่จริง และเป็นส่วนหนึ่งของความคิด

(HRI: 153) *

เหตุผลของ เดส์การ์ตส์ที่แสดงให้เห็นว่า "ฉัน" คือ สิ่งที่มีสองช่วง คือ ช่วง แรกจะใช้ว่า

1. สิ่งที่เกิด คือ สิ่งที่สงสัย เข้าใจ แน่ใจ ปฏิเสธ . . .
2. ความสงสัย เข้าใจ แน่ใจ ปฏิเสธ . . . เป็นสมบัติของฉัน
3. ฉันเป็นผู้ที่สงสัย เข้าใจ แน่ใจ ปฏิเสธ
4. อาจจะมีผู้ที่มีอำนาจมากคอยหลอกหลวงฉันอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ทำให้สิ่งเหล่านี้ (การสงสัย แน่ใจ ปฏิเสธ . . .) แยกจากตัวฉันได้

5. . . . เพราะฉะนั้นฉันเป็นสิ่งที่คิด

ในช่วงแรกเป็นการพิสูจน์โดยใช้เหตุผล แต่ในช่วงหลังจะพูดเลยว่า "ฉัน" เป็น "สิ่งที่คิด" เพราะเป็นความรู้ประจักษ์ชัดเจน คือ เป็นสัจญาณ ความรู้จากจิตโดยตรง

เดส์การ์ตส์ได้ย้อนถามว่า ถ้า "สิ่งที่คิด" ไม่ใช่ "ฉัน" จะเป็นอะไรอื่นไปได้ แม้แต่ในภาษาของเรา เมื่อเราจะบ่งถึงสิ่งที่บ่งถึงสภาวะทางจิตจะใช้แทนด้วย "ฉัน" เช่น "ฉันเสียใจ" ซึ่งผิดกับกรณีที่เป็นส่วนของกาย เช่น "มือของฉันใหญ่" ใช้พูดแทนได้ว่า

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 75

"มือใหญ่" คำว่า "มือใหญ่" จะแตกต่างจากเสียใจ คือ "มือใหญ่" บ่งถึงสิ่งที่ปรากฏ ต่อผู้ฟังว่า มือที่พูดถึงใหญ่ แต่ "เสียใจ" ไม่สามารถจะเห็นได้นอกจากจะเปล่งออกมา และผู้เปล่งออกมา "เสียใจ" แสดงถึง "ผู้พูด" คือ "ฉันเสียใจ"

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ "ฉัน" จะแสดงถึง "สิ่งที่คิด" (จิต) ไม่ได้หมายถึง กาย เช่น กรณีผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจ เมื่อผู้ป่วยที่ได้รับการเปลี่ยนหัวใจจะพูดถึงตัวของ เขา เขาอาจ พูดได้ถึง "ฉันสบายดี" เพราะแสดงภาวะของจิต แต่จะบอกว่า "หัวใจของฉันทำงานดี" จะเกิดความสับสนขึ้นได้ "หัวใจของฉัน" จะหมายถึง อันไหน เพราะของเจ้าของเดิมก็จะ พูดว่า "หัวใจของฉัน เปลี่ยนให้คนอื่น" แสดงว่าฉันจะหมายถึงสภาวะจิตของผู้พูด แสดง ว่าสิ่งที่คิดหมายถึง ฉัน และฉันไม่ได้บ่งถึงกาย แต่ฉันจะบ่งถึงสิ่งที่คิด

ธรรมชาติของจิต

ในตอนต้นของบทไตร่พิจารณาปัญหาความมีอยู่ของจิต ว่าเป็นความจริงที่แน่นอนแบบไหน สรุปได้ว่า เป็นความจริงอย่างจำเป็นหรือแน่นอน โดยสัจพจน์ พิสูจน์ได้โดยการอนุมานแบบ เงื่อนไข (Inference Implication) ในส่วนหลังของบทนี้จะพิจารณาปัญหาธรรมชาติหรือ สาระตถะ (Essence) ของจิต

จากข้อความ "ฉันคิด เพราะฉะนั้นฉันมีอยู่" เดส์การ์ตส์สามารถสรุปถึง "ฉัน เป็นสิ่งที่คิด" (Sum res cogitans) ดังในหนังสือเมดิเตชันบทที่สอง (Meditation II)

"จิตของคนไม่รู้ว่าตัวเองเป็นอะไร นอกจากรู้ว่าจิตตัวเองเป็นสิ่งที่คิด (res cogitans) นี่เป็นธรรมชาติของจิต หรือเป็นสาระตถะอันเดียว ที่มีคือ การคิด"

(HRI: 152)*

สำหรับเดส์การ์ตส์ "สิ่ง" (Thing, res) หมายถึง สสาร (Substance) ในสมัยกลางที่ว่า สสาร หมายถึง สิ่งที่ยังอยู่ตลอดไป มีคุณสมบัติหรือสาระตถะที่ทำให้สิ่งนั้น คงอยู่ได้ (HRII: 53)**

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 75

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 75

สำรตถะของจิตคืออะไร หรืออาจถามได้อีกวิธีหนึ่งคือ อะไรที่ทำให้จิตคงเป็นจิต และเดส์การ์ตส์ได้ตอบอย่างชัดเจนว่า สำรตถะของจิต คือ "การคิด" ถ้าจิตไม่ได้คิด จิตจะไม่คงความเป็นจิต ไม่ได้หมายความว่า จิตจะกลายเป็นสำร (Substance) ใหม่ แต่จิตจะไม่มีอยู่จริง

"ความคิด เป็นธรรมชาติเพียงชนิดเดียว ที่ฉันไม่อาจแยกจากตัวฉันได้ ถ้าฉันไม่ได้คิด ฉันอาจไม่รู้ว่า ฉันกำลังสงสัย หรือแม้แต่ว่าฉันมีอยู่ . . . และอาจเป็นไปได้ ที่ฉันหยุดคิด ฉันอาจไม่มีอยู่ เพราะฉะนั้นสิ่งเดียวที่ฉัน แยกจากฉันไม่ได้ คือ ฉันเป็นสิ่งที่คิด"

(HRI: 322)*

เดส์การ์ตส์มีทัศนะเรื่องสำรคล้ายกับลอคค (Locke) คือ สิ่งที่เป็นสำรตถะแท้ ๆ ของสิ่งนั้นได้จากการดึงเอาคุณลัษณ์ปติภายนอกทั้งหลายออก แล้วจะเป็นสิ่งที่สามารถมีอยู่ได้โดย สำพังตัวของมันเอง (HRII: 101) **

จิตก็เช่นเดียวกันประกอบด้วยคุณลัษณ์ปติต่างที่เป็นสำรภาวะทางจิตทั้งหมด ได้แก่

ความสงสัย

ความเข้าใจ

ความแน่ใจ

การปฏิเสธ

ความเต็มใจ

ความไม่เต็มใจ

ตลอดจนจินตนาการและความรู้สึก

ทั้งหมดนี้ เป็นคุณลัษณ์ปติของจิตตามที่ได้ เคยกล่าวไว้แล้วข้างต้น (HRI: 152) ***

สำรภาวะทางจิตทุกอย่าง เป็นความคิด เราอาจไม่รู้ตัวว่ากำลังคิดหรือไม่ รู้ว่าตัวเองมีสำรภาวะจิต อย่งไร เช่น กำลังสงสัยหรือแน่ใจ หรือกำลังสับสน ซึ่งอาจสับสนไปสับสนมาจนรับรู้ไม่ทัน แต่ ก็ยังเป็นความคิด

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 74

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 76

*** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 75

เดส์การ์ตส์จะใช้ความคิดแทนภาวะจิตทั้งหมด แต่ภาวะจิตแต่ละภาวะเป็นคุณลุ่มบัตินที่แตกต่างกัน เช่น ความสงสัย มีคุณลุ่มบัตินตรงข้ามกับคุณลุ่มบัตินของความแน่ใจอย่างสิ้นเชิง แต่ก็ยังเป็นความคิด ดังนั้น "ความคิด" ตามทัศนะของเดส์การ์ตส์จะมีความหมายว่าอะไร

เดส์การ์ตส์ใช้ "Cogito" ในภาษาลาติน เพื่อจะให้หมายถึงความคิดหรือ Thought ในภาษาอังกฤษ เพื่อป้องกันกิจกรรมของจิตทุกอย่าง ตลอดจนความรู้สึกจินตนาการ และเจตจำนงตามที่เขากล่าวไว้ในหนังสือปรีซิเปิล i: 32 (Principle I: 32) (HRI: 233)* ความคิดเป็นคำที่ชัดเจนในตัวเองมาก จนไม่สามารถจะหาอะไรที่ชัดเจนมากกว่านี้ไปอธิบายความคิดได้ (HRI: 222)** ดังนั้นคุณลุ่มบัตินต่าง ๆ หรือสภาวะของจิต เป็นอัญรูปของความคิดมิใช่เป็นลัทธิ เพราะเดส์การ์ตส์ได้กล่าวว่า จากการที่จิตรวมกัน เป็นหนึ่งกับกาย ทำให้เกิดเป็นคุณลุ่มบัตินบางอย่าง เช่น ความรู้สึก และจินตนาการ ล้วน เป็นอัญรูปที่สืบสันของความคิด (HRI: 192)*** (ในประเด็นนี้จะได้พิจารณาละเอียดต่อไป ในบทที่ 4)

การอธิบายในบทนี้มาถึงจุดที่ว่า ลัทธิของจิต คือ ความคิดและความคิด หมายถึง สภาวะของจิต และกิจกรรมของจิตทุกอย่าง สภาวะของจิตบางอย่างเกิดจากการที่จิตเชื่อมโยงกับกาย เพื่อที่จะทราบถึงลัทธิ หรือลัทธิของจิตแท้จะต้องดึงเอาคุณลุ่มบัตินทุกอย่างที่จิตเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น (ลัทธิอื่นได้แก่กาย) คือ จะต้องพิจารณาคุณลุ่มบัตินที่แท้จริงที่จิตเป็นอิสระจากทุกสิ่ง ในหนังสือ "เดอะรูล" (The Rule XII) (HRI: 38-39)⁺ เดส์การ์ตส์ได้แบ่งคุณลุ่มบัตินหรือภาวะของจิตแบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ คือ

Intellectual act (คุณลุ่มบัตินล้วน ๆ ของจิต เป็นลัทธิปัญญาบริสุทธิ์)

Mental act (ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจิต เกิดจากการเชื่อมโยงกับกาย)

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 76-77

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 77

*** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 77

+ ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 78

แสดงให้เห็นว่าสำหรับเดส์การ์ตส์ "ความคิด" แท้ ๆ เป็นความเข้าใจบริสุทธิ์เป็น ความสามารถของจิตที่ไม่ถูกรบกวนจากส่วนหนึ่งส่วนใดของกาย (HRII: 103, HRII: 213)*

วิลสันได้ตั้งคำถามว่า "จิต" โดยศัพท์จะรับรู้โดยใช้เหตุผลล้วน ๆ ได้อย่างไร เดส์การ์ตส์ได้ตอบปัญหานี้ดังได้กล่าวมาแล้วหลายต่อหลายครั้งก็คือ จิตรู้โดยตรง เป็นความรู้ ที่เป็นลัทธิญาณ ปัญหาที่เดส์การ์ตส์ไม่ได้ตอบ คือ ถ้าฝึกตามกฎแห่งความคิด จะมีลัทธิญาณ ได้ทุกคน การเถียงในเรื่องลัทธิของจิตดูเหมือนจะเป็นเรื่องลัทธิญาณของเดส์การ์ตส์เกือบ ทั้งหมด

จิตของเรารับรู้ทุกอย่างโดยลัทธิญาณได้ เราจะมีลัทธิญาณได้ต้องฝึกตามกฎแห่งความคิด และจะรู้ได้อย่างไรว่ากฎแห่งความคิดจะถูกต้อง เพราะเรามีลัทธิญาณว่าจะถูกต้อง การโต้แย้งของเดส์การ์ตส์จึงกลายเป็นการเถียงอย่างเป็นวงกลม

จากบทที่ 2 นี้เราจะสามารถที่จะสรุปได้ว่า ตามความคิดของเดส์การ์ตส์ "สันจิต เพราะฉะนั้นสันมีอยู่" เป็นความจริงอย่างจำเป็น แน่นอนสงสัยไม่ได้เพราะเป็นความรู้โดยตรง จากจิต และสามารถพิสูจน์ได้โดยการอนุมานแบบเงื่อนไขสู่ตรรกะยีนหน้า (Madus ponens) โดยมีข้อความ "สันจิต" เป็นข้อความที่จริงเสมอ บ่งถึงความมีอยู่ของผู้พูด (สัน) และจาก ข้อความ "สันจิต เพราะฉะนั้นสันมีอยู่" ทำให้เราสรุปถึง "สันเป็นสิ่งที่คิด" คือ ลัทธิของจิต คือ "ความคิด" ความคิดโดยศัพท์เป็นการใช้เหตุผลของจิตที่เรียกว่า "ความเข้าใจ หรือลัทธิญาณบริสุทธิ์"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก หน้า 79